

سازمان‌های دولتی

به قلم مدیرمسئول

بسم الله الرحمن الرحيم

بُن مایه‌های دیار ذهن آدمیان از نقوش هستی عالم شکل گرفته است. در میان گوناگونی این نقوش، انتخاب نقش برتر، میل هر انسانی است و در عین حال از سخت‌ترین آنها. انتخاب از این جهت که بدون آن، سردرگمی و بلا تکلیفی در مسیر انسانی رقم می‌خورد و انسان بسان گم‌گشته‌ای خواهد ماند که نه باری به مقصد می‌رساند و نه خود به مقصد می‌رسد. برای در امان ماندن از این آشفتگی و رسیدن به آرامش و آمادگی، تعیین هدف و فلسفه‌ی حیات، امری اجتناب‌ناپذیر است. علاوه تعیین غایت و هدف در زندگی، ضامن برنامه‌ریزی‌ها و جلوگیری از هدر رفت قوای معنوی انسان است. نهادینه کردن و بهره‌وری درست و بجا از قابلیت‌های ذاتی و درون نهاد آدمی، صفوف حیرت و سرگردانی را به فرصت و فضیلت بدل خواهد نمود و رشته‌های زندگی اجتماعی و تعاملات عمومی را پیوند منطقی خواهد داد. پس با این بیان و با توجه به وضوح و لزوم هدفمندی در جهت بقاء حیات انسانی، گفتمان صلح و مدارا در دو سطح داخلی و بین‌المللی برترین گفتمان در دنیای امروز محسوب می‌شود. گفتمان صلح، دوستی و مدارا که در برابر آن جنگ، دشمنی و سختگیری قرار دارد بهترین نقشه‌ی راه بشری در ترسیم زندگی حیات‌بخش و نیکویی‌هاست. در تمام متون و آموزه‌های اسلامی بویژه قرآن کریم، کوچک‌ترین و کمترین اثری از ترغیب به تجاوز، درگیری و خشونت وجود ندارد بلکه در این متون به برادری، برابری و اصلاح امور تأکید فراوان شده است. بنابراین صلح و دوستی با ابناء بشر سرلوحه و زمینه‌ی تمام خدمات و خوبی‌ها و راهکار راهبردی برای بشر جهت رسیدن به دنیای مسالمت و ملاحظت است.

حال برگردیم به نقطه مقابل که «جنگ و خشونت» باشد. اگر به چرایی جنگ و خشونت که زاییده‌ی دشمنی‌ها در بین بشر است، توجه گردد روشن می‌شود که عامل و خاستگاهی بجز «خودبینی» و «خودخواهی» ندارد.

با نگاه ساده به این دو خصیصه، نقش و جایگاه تخریبی آن در جامعه و در بین آحاد مردم به روشنی پیداست و عقل و عقلاء دائماً بر مذمت آن تأکید می‌ورزند.

این جوهر و ماهیت دشمنی‌هاست که ساخته و پرداخته‌ی

بدترین رذایل انسانی است. علاوه این که این عادات مذموم زمینه‌ساز رشد بقیه خصایص و ناهنجاری‌ها را نیز بدنبال خواهد داشت و تنها در دایره خویش خلاصه نخواهد شد. آن گونه که اسلام هم برخی گناهان را زمینه ایجاد گناه دیگر می‌شمارد. به هر روی، با وجود این عناصر در باطن آدمی، سلسله ذهیبّه اخلاق جای خود را به سلسله ردیلبّه خواهد سپرد و انسان را پس از تباهی به شرارت و دشمنی با دیگران سوق خواهد داد.

آنچه موضوع این شماره از نشریه «صفیر حیات» را به خود اختصاص داده است پیرامون «صلح و مدارا» است که محوری‌ترین بُعد و بنیه تکامل اجتماعی و رشد کشور را موجب خواهد شد. بدون در نظر گرفتن مقوله‌ی «صلح و مدارا» جامعه روی آرامش را به خود نخواهد دید و همیشه و هر روز با بحران جدیدی مواجه خواهد بود. لذا خوانندگان محترم را به مطالعه‌ی مقالات اندیشوران این حوزه که در این شماره منعکس شده است، ارجاع می‌دهم. انشاءالله مقبول افتد.

در این بین نکته‌ای که قابل ذکر است و ضرورت دارد تا خوانندگان محترم نشریه «صفیر حیات» از آن مطلع باشند این است که: وضعیت اقتصادی کشور و نوسانات شدید قیمت‌ها بویژه امور کاغذ و چاپ، تحریریه این نشریه را نیز دچار نوسان در چاپ به موقع و تأخیر در امر توزیع نموده است که از این بابت از محضر خوانندگان عذر می‌خواهیم و انشاءالله در آینده نزدیک نشریه «صفیر حیات» به صورت الکترونیکی منتشر خواهد شد و آدرس الکترونیکی آن نیز متعاقباً از طریق نامه، پیامک و کانال «صفیر حیات» به اطلاع شما گرامیان خواهد رسید.

در ختام سخن نخست این حقیر توجه خوانندگان را به نوشته‌ی فاضل ارجمند جناب حجت الاسلام والمسلمین محمدتقی فاضل میبیدی جلب می‌کنم که این مبینه ایشان پس از برگزاری نشست فقه پژوهی مؤسسه فقه‌الثقلین در شهر مقدس مشهد نگارش یافت و گزارش تفصیلی این نشست‌ها هم بزودی در شماره‌های بعدی این نشریه انعکاس خواهد یافت. انشاءالله

نگاه به نشست فقه پژوهی در مشهد

دومین نشست «چالش‌های حقوق زنان در فقه» با درایت و همت «مؤسسه فقه الثقلین»، که در قم با حمایت و هدایت آیت‌الله العظمی صانعی فعالیت می‌کند، با حضور فرهیختگان و دانشوران حوزه و دانشگاه در مشهد (۹۷/۹/۲۲) در سالن بزرگ شورای شهر مشهد برگزار شد. سخنرانی‌ها و مقالات گرانسنگی، از لحاظ تفسیری، فقهی و حقوقی در مورد جایگاه زن در اسلام و مسائل خانواده ارائه گشت. مهمترین آن طرح و نقد برداشت‌های تفسیری و فقهی بود که ارزش و جایگاه زنان را در تعالیم اسلام از نگاه‌های مختلف مفسران و فقیهان روشن می‌کرد. لازم بذکر است که سال گذشته نیز از سوی همین مؤسسه نشستی با عنوان «پژوهشی در دیه» و تفاوت و تفاضل دیه زنان و مردان و مسائل مربوط به این مسأله در شهرهای تهران، قم و اصفهان برگزار شد و مورد استقبال اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی قرار گرفت و مجموعه مقالات و نظریات آن با عنوان «دیه پژوهشی»، از سوی مؤسسه یاد شده به طبع رسید. از آنجا که موضوع نشست سال جاری از مسائل چالش بر انگیز و دغدغه‌های صاحب

نظران و نیمی از جامعه، که زنان هستند، به شمار می‌رود، با استقبال پر شمارتری، بویژه جوانان صاحب فکر و بانوان، روبرو شد. فرهیختگانی که در نشست حضور یافته بودند، غالباً با انگیزه‌های علمی و دینی و این که آخرین دیدگاه‌های فقهی و تفسیری ارائه شده در مورد حقوق خانواده و زنان کدامست، شرکت کرده بودند. می‌دانیم پاره‌ای از آیات و روایات مربوط به حقوق زنان و مسائل خانواده، با توجه به معنای ظاهری آن، و آرائی که در ترجمه‌ها و غالب تفاسیر آمده؛ با پرسش‌های قابل توجهی مواجه گشته؛ از جمله آیه شریفه ۳۴ سوره نساء است که قوامیت مردان بر زنان و تنبیه زنان ناشزه، که یکی از راه‌های آن تنبیه بدنی است «واضربوهن»، را نشان می‌دهد. تنبیه بدنی و آزار زنان بدست شوهران در جهان امروز قابل پذیرش نیست. برخی از مقالات و سخنرانی‌ها به بحث و بررسی پیرامون آیه پرداخته بودند. که حاوی پاره‌ای از تفسیرهای جدید و عقل پسند بود. اما راجع به نظریه برخی فقها و مفسرینی، که زنان را، از لحاظ قوای ادراکی، در رتبه پایین‌تر از مردان شمرده و در نتیجه از برخی حقوق محروم دانسته‌اند، بعضی از نویسندگان و سخنوران نظر بر این داشتند که این تفسیرها باید معرفت‌شناسی شود و نگرینست که ورای این تفسیرها چه شرایطی و چه دیدگاه‌هایی در آن روزگار وجود داشته است. به تعبیر دیگر باید این آراء را هرمنوتیکی نگاه کرد. و این معرفت‌ها را باز شناسی نمود. نکته مهمی که در این نشست وجود داشت، حضور چشمگیر برادران اهل سنت، و شرکت آنان در نگارش مقاله بود. خوشبختانه برخی از متفکران و دین‌پژوهان اهل سنت در زمینه حقوق زنان، از «تعدد زوجات و ضوابط و شرایط» و «بررسی تصدی مناصب افتاء، قضاوت و مدیریت زنان در فقه اهل سنت» و... نوآوری‌های قابل توجهه داشته‌اند. لازم به ذکر است که طرح دیدگاه و گفتار آنان در حوزه‌های شیعی و تقارن دو دیدگاه اهل سنت و شیعه در این روزگار، بویژه در این مسائل چالش بر انگیز ضرورت می‌نماید. این تعامل و تضارب آراء در این نشست‌ها می‌تواند دیدگاه‌ها را بهم نزدیک کرده و تفاسیر عقلانی‌تری نسبت به مسایل خانواده یا مسایل دیگر نسبت به متون دینی ارائه کرد.

می‌دانیم یکی از جاهایی که در حوزه دین پرسش‌های زیادی وجود دارد مسائل مربوط به حوزه زنان و حقوق خانواده است، و شکی نیست که در فقه اسلامی میان زنان

و مردان تفاوت حقوقی وجود دارد؛ از میراث غیرمنقول شوهر، حضانت، عدم تساوی دیه، قضاوت، شهادت، قصاص، حق مدیریت در جامعه و حق تعدد زوجات و حق طلاق برای مردان و مسائل مختلف دیگر. از آنسو روایات و تفاسیر مجعولی که حقوق زنان را ناچیز شمرده است، پرشمار و در این حوزه فراوان است. خوشبختانه این نشست به پاره‌ای از این مسائل از نگاه فقهی و علمی پرداخته است. اما نمی‌توان گفت که به تمام این مسائل پاسخ داده شده و برگزار کنندگان این نشست، نیز، چنین ادعایی را ندارند. ولی از اینکه از سوی مؤسسه‌ای متعلق به یک فقیه و یک مرجع چنین گامی در طرح و حل این نوع مسائل برداشته می‌شود جای قدردانی است.

در یکصد سال گذشته عالمان بزرگی در حوزه زنان و خانواده سخن گفته‌اند. قاسم امین (۱۹۰۸-۱۸۶۳) از دانشمندان بزرگ مصر، و از شاگردان شیخ محمد عبده که تحصیلات خود را در پاریس تمام کرده بود، کتاب‌های «تحریر المرأة» و «المرأة الجديدة» را نوشت و از اوضاع رقت‌بار زنان، هم در دنیای اسلام و هم در دنیای غرب، سخن گفت. وی بر این باور بود که در این زمان راه‌هایی وجود دارد که می‌توان به کمک آنها زنان مسلمان را به جایگاه شایسته و واقعی‌اش رسانید. البته نگاه و نظر او با اعتراض شدید جامعه مذهبی مصر مواجه شد. عالم دیگری که به باز اندیشی در مورد حقوق زنان در اسلام همت گماشت شیخ محمد عبده استاد و معاصر قاسم امین بود. در پی آنان فقیه دیگری که درباره حقوق زنان در اسلام نظریات جدیدی ارائه داد، محمد سعید رمضان البوطی است. وی در سال ۱۹۹۶ کتابی با عنوان «المرأة بین طغیان نظام الغربي و لطایف التشريع الرباني» تالیف کرد و کوشید تلاش اجتهادی مجددی برای فهم قوانین الهی مربوط به زن عرضه کند. در فقه شیعه این بازنگری از چند دهه قبل آغاز شد. برخی عالمان بر این باور بودند که بحث و بررسی درباره حقوق زنان در گذشته به درستی انجام نشده و قوانین مدنی ایران باید در این راستا اصلاح شود. علامه شهید مطهری در کتاب پر ارزش «نظام حقوق زن در اسلام» و علامه سید فضل الله در کتاب خود با عنوان «قراءة جديدة لفقه المرأة» باب اجتهاد مجدد را برای فهم حقوق زنان در دنیای امروز گشودند. آیت‌الله صانعی از سال‌ها پیش با مبانی فقهی و فکری خود در این حوزه ورود پیدا کرده و اخیراً نظرات ایشان در حوزه زنان و

مسائل مربوط به خانواده با عنوان «رویکردی به حقوق زنان» توسط مؤسسه فقه الثقلین انتشار یافته است. این کتاب از جهات عدیده‌ای می‌تواند، هم در حوزه‌ها و هم در بازنگری حقوق خانواده، موثر واقع شود. خوشبختانه در نشست فقه پژوهشی امسال، بویژه مقالاتی که در مشهد ارائه شد، در همین راستا قرار داشت.

در کنار نقدهای علمی که ممکن است به این نشست‌ها و یا پاره‌ای از مقالات وارد شود، باید از چنین نشست‌هایی از سوی حوزه‌ها حمایت معنوی صورت بگیرد، و طلاب و صاحب نظران استقبال نمایند، تا دغدغه‌هایی که نسل جوان ما دارد و یا احیاناً شبهه‌هایی که برای بدنام کردن اسلام از سوی معاندین، مخصوصاً در حوزه خانواده، وارد می‌شود، در صورت امکان، پاسخ داد. ممکن است در میان آراء و نظرها برداشت‌هایی صورت بگیرد که با نظر برخی همسان نباشد و خوش نیاید و یا در تقابل با آرای فقهی گذشته باشد، اما نباید هراسید، بلکه باید به شیوه علمی در تقابل با آرای دیگران قرار گرفت. فی المثل اگر کسی در مقاله‌ای و یا فتوایی بر تساوی دیه زن و مرد نظر داد و یا قضاوت را برای زنان جایز شمرد و یا مدیریت‌های کلان کشور را شرعاً برای زنان بی‌اشکال دید، و از دین دست مسائل، اگر بر مبنای علمی و فقهی بود و کارشناسانه نظر داد، باید مبارک شمرد و نویدبخش دانست. این که بگوییم این نظر خلاف مشهور است و یا کسی چنین فتوایی نداده است و یا فلان روایت مخالف آن است، چنین برخوردهایی بر خلاف اجتهاد به معنای واقعی است. نظام فقهی شیعه ظرفیت این را دارد تا با بکارگیری عقل، به عنوان یکی از ادله اربعه و یا همراهی با سیره عقلا که غالب اصولیون مطرح کرده و عدم ردع شارع را کافی دانسته‌اند، خیلی از مسائل مستحدث را به شیوه عقل پذیر پاسخ داد. مهمترین مصلحتی که در چنین نشست‌ها وجود دارد این است که آراء و نظرها در جمع مطرح می‌گردد و راه را برای نقد و ایراد باز می‌گذارد. هر چند در نشست یاد شده فرصت برای چنین کاری نبود، و پاره‌ای از مقالات، با این که از چشم داوران گذشته بود، قابل نقد بود؛ اما این حسن را دارد که پیش از انتشار ممکن است نقدهای لازم ارسال گردد. اگر مقالات مطرح شده، پیش از انتشار، در معرض فقیهان و محققان قرار گیرد، و نقدهای لازم ارسال شود، وزانت علمی مقالات بیشتر خواهد شد.